

Trvale udržitelný rozvoj a rozvoj měst, urbanizace a jejich souvislosti *Sustainable development and development of cities, urbanization and relationship between them*

Jiří Adámek¹

Abstract

Town planning set an impressive new standard for sustainable urban development, infrastructure and architectural planning.

Town planning is a model for a sustainable future. To be more precise, it is a complex, conscientiously planned, constructed, used and inhabited urban model which at all levels and in all aspects represents the latest state of development.

This project forms satisfaction inhabitant.

By means of rigorous urban planning based on an ecological approach, it became a model alternative to the proliferation of faceless suburbs on the peripheries of large cities and thus an answer to one of the most serious problems faced by cities today.

Urban area offers its new residents not only optimal dwelling and living quality, but also a variety of locales for recreation and relaxation.

There is a broadly diversified infrastructure. Residents can reach the schools, day nursery, day care center and family center, as well as the infrastructure center, which contains the community center, the municipal library and various stores, on foot.

Sustainable development is affected by social part, economic part and environment.

„AGENDA 21“ with its basic questions is the building block; its implementation might lead to increased quality of life in the given community.

Involving public into process planning is its integral part. For expansion, development and change of cities and its surroundings it is necessary to understand urbanization principles and function.

Anotace

Urbanizmus nastavil působivý nový standard pro udržitelnou městskou výstavbu, infrastrukturu, a architektonické plánování.

Urbanizmem vznikl model pro trvalou budoucnost. Svědomitě plánovaný, stavěný, využitý i obývaný komplexní městský model, který zobrazuje na všech úrovních a ve všech oblastech vždy nejnovější stav vývoje.

Vytváří spokojenost obyvatel.

Prostřednictvím pečlivého plánování měst založených na ekologickém přístupu, se stalo modelem alternativy k rozšíření anonymních předměstí na okrajích velkých měst a tak dal odpověď na jednom z nejvážnějších problémů dnešních měst.

Území města nabízí svým novým obyvatelům nejen optimální bydliště a životní kvalitu, ale také různé druhy lokalit pro zábavu a relaxaci.

Je tam více občanské vybavenosti. Obyvatelé mají v pěším dosahu školy, mateřské školy, denní pečovatelské centrum a rodinné centrum, stejně jako centrum infrastruktury, které obsahuje společenské centrum, městské knihovny a různé obchody.

Na trvale udržitelný rozvoj má vliv společenská část (sociální), ekonomická část a životní prostředí. Základním stavebním kamenem je „AGENDA 21“. Agenda 21 vyhlásila program trvalé udržitelnosti, jako základ všeho rozumného současného lidského konání. V základních otázkách při jejich naplnění může dojít ke zvýšení kvality života v dané komunitě. Nedílnou součástí je zapojení veřejnosti do procesů plánování. Pro rozvoj, vývoj a proměny měst a okolí je nutné pochopit urbanizační principy a fungování.

Keywords

Town planning set an impressive new standard for sustainable urban development, infrastructure and architectural planning.

Town planning is a model for a sustainable future. Urban area offers its new residents not only optimal dwelling and living quality, but also a variety of locales for recreation and relaxation.

¹ Jiří Adámek, Ing.arch. et Ing., VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ BRNO, ÚSTAV SOUDNÍHO INŽENÝRSTVÍ, Údolní 244/ 53 budova U14, 602 00 Brno, atelieraz@seznam.cz

1 ÚVOD

Urbanizmus jako vědecká a umělecká disciplína, která se zabývá záměry lidského osídlení, řešení měst, venkovských obcí a krajiny. Nastavil působivý nový standard pro udržitelnou městskou výstavbu, infrastrukturu, a architektonické plánování.

Urbanizmem vznikl model pro trvalou budoucnost.

Svědomitě plánovaný, stavěný, využitý i obývaný komplexní městský model, který zobrazuje na všech úrovních a ve všech oblastech vždy nejnovější stav vývoje. Vytváří spokojenost obyvatel.

Prostřednictvím pečlivého plánování měst založených na ekologickém přístupu, se stalo modelem alternativy k rozšíření anonymních předměstí na okrajích velkých měst a tak dal odpověď na jednom z nejvážnějších problémů dnešních měst.

Území města nabízí svým novým obyvatelům nejen optimální bydliště a životní kvalitu, ale také různé druhy lokalit pro zábavu a relaxaci.

Je tam více občanské vybavenosti. Obyvatelé mají v pěším dosahu školy, mateřské školy, denní pečovatelské centrum a rodinné centrum, stejně jako centrum infrastruktury, které obsahuje společenské centrum, městské knihovny a různé obchody.

Na trvale udržitelný rozvoj má vliv společenská část (sociální), ekonomická část a životní prostředí. Základním stavebním kamenem je „AGENDA 21“, kde v základních otázkách, které při jejich naplnění může dojít ke zvýšení kvality života v dané komunitě. Nedílnou součástí je zapojení veřejnosti do procesů plánování. Pro rozvoj, vývoj a proměny měst a okolí je nutné pochopit urbanizační principy a fungování.

2 UDRŽITELNÝ ROZVOJ

Udržitelný rozvoj je strategie civilizačního rozvoje. Komise OSN pro životní prostředí a rozvoj z roku 1987 považuje:

Rozvoj, jejímž cílem je zajistit rovnováhu mezi 3 základními pilíři: ekonomickým, enviromentálním a sociálním.

Rozvoj je udržitelný tehdy, jestliže se naplní potřeby současné generace, aniž by byla ohrožena možnost naplnění potřeb generací příštích.

Udržitelný rozvoj má v podstatě naplnit 3 základní cíle:

- účinná ochrana životního prostředí, šetrné využívání přírodních zdrojů
- udržení stabilní a vysoké úrovně ekonomického růstu zaměstnanosti
- sociální rozvoj, který respektuje potřeby všech obyvatel

Potřeba udržitelného rozvoje, není pouze vyvolána enviromentálními limity, ale také limity ekonomickými a sociálními. Principem udržitelného rozvoje je skutečnost, aby jednotlivé pilíře, byly udržovány v rovnováze a jeden nebyl preferován před druhým.

Česká republika musí plnit své mezinárodní závazky při respektování zájmů České republiky.

Udržitelný rozvoj má indikátory:

- snížení objemu odpadu
- zkvalitnění odpadového hospodářství
- snížení emisí látek, znečišťujících ovzduší
- snížení objemu emisí skleníkových plynů
- snížení znečištění vod
- zvýšení životního standardu v rozvojových zemích
- zajištění systému příjmu seniorů

3 MEZINÁRODNÍ SOUVISLOSTI A VAZBY

- v oblasti energetiky
- v oblasti dopravy
- v oblasti těžby nerostných surovin
- v oblasti rizik v území
- v oblasti sociální a ekonomické

Územní střety:

- záměry dopravy s územími zasaženými záplavami
- záměry dopravy s limity využití území v oblasti ochrany přírody a krajiny
- urbanizace a její souvislosti

4 URBANIZACE A JEJÍ SOUVISLOSTI

Abychom se mohli vyvarovat chyb, které vznikly v minulosti, musíme plně pochopit urbanizaci a její souvislosti ve vztahu k vývoji měst.

Všeobecně můžeme města označit za:

- historická
- města přechodová 19. století
- města moderní 20. století
- města moderní soudobá
- města budoucí

Město je stabilizované, geograficky vymezený sídelní útvar s výraznou správní, výrobní a obslužnou funkcí. Obyvatelstvo města má specifickou sociální strukturu, způsob života, čemuž odpovídá i způsob zastavění. Koncepce města je dlouhodobý vývoj, který není nikdy ukončen.

Současné období můžeme charakterizovat všemi známými znaky:

- rostoucí devastace životního prostředí
- vysoký stupeň sepectí světové ekonomiky
- informační expanze
- rozvoj technologií, ať už výrobních, či informačních

V soudobých městech se zvyšuje mobilita obyvatel, neustále roste stupeň urbanizace, a životní úroveň je ovlivněna ekonomickou úrovní, kulturou, technickým pokrokem a urbanizací. V soudobém městě se začínají projevovat urbanizační tendence.

5 FÁZE URBANIZACE

Urbanizaci můžeme rozčlenit do 4 fází:

1. Urbanizace
2. Suburbanizace
3. Deurbanizace
4. Reurbanizace

V rámci urbanizace dochází ve městech k větším pracovním příležitostem a k růstu výroby.

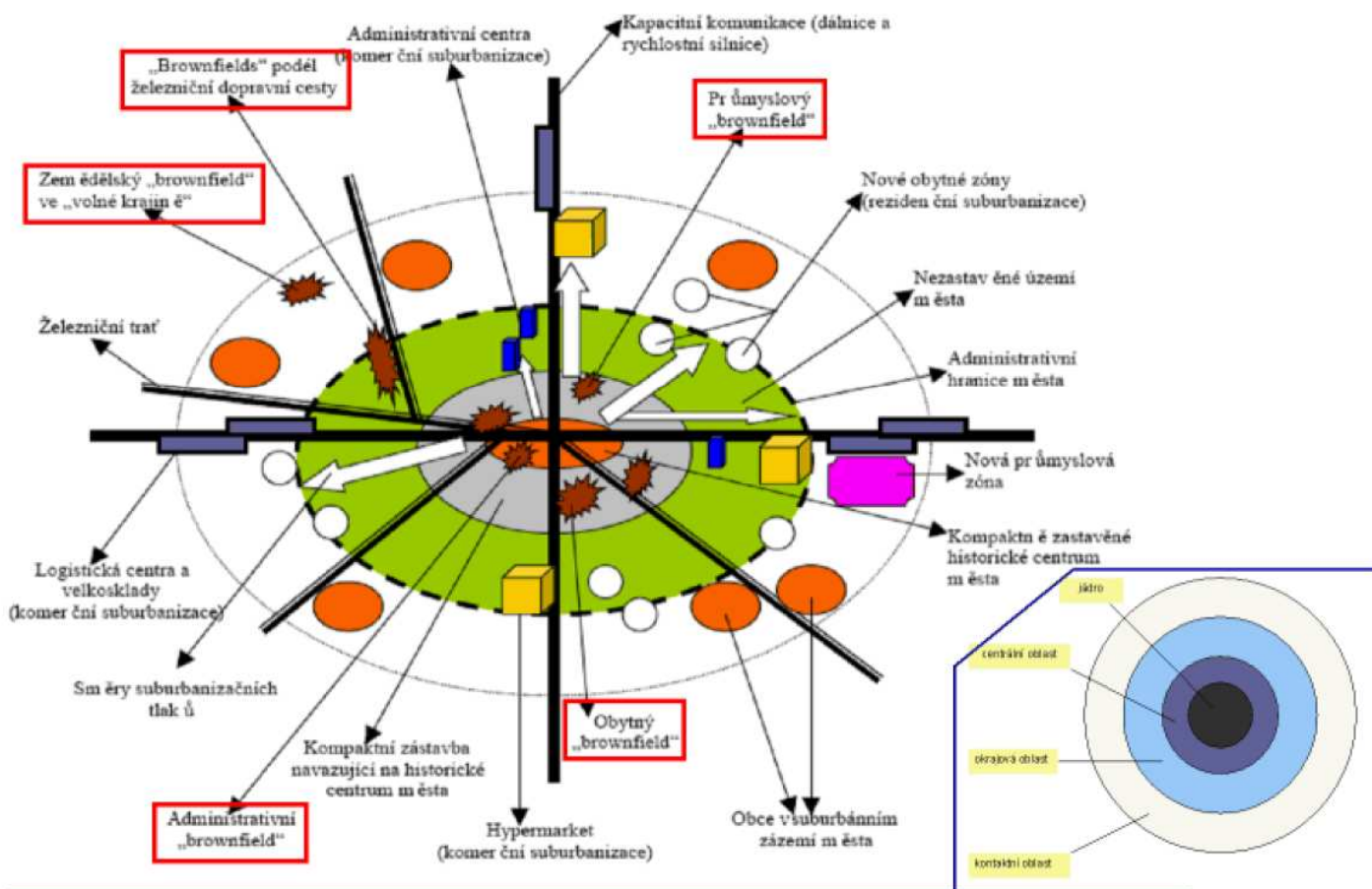
- snižování zaměstnanosti v zemědělství a lesnictví (v priméru)
- nárůst zaměstnanosti v sekundéru a terciéru
- příchod obyvatelstva z venkova do měst
- prorůst města do krajiny
- proměny příměstské krajiny a zvyšování atraktivnosti měst
- vznik vyšších forem sídelní struktury u velkých měst.

Urbanizací můžeme chápat jako první fázi, charakterizovanou koncentrací obyvatelstva kolem historických jader měst a nově založených průmyslových závodů. V této fázi urbanizace dochází k relativně kompaktní urbanistické struktuře, kde převažuje bloková zástavba bytovými, nájemními domy.

V druhé fázi urbanizačního procesu hovoříme o suburbanizaci. **Suburbanizace** nese znaky kvalitativní přeměny sociálního a fyzického prostředí předměstských oblastí. Termín je odvozen z anglického slova suburb, tedy předměstí.

Pro vyspělé země je typická suburbanizace. Při suburbanizačním procesu dochází k stěhování obyvatelstva do okolí města. Proces suburbanizace je součástí procesu urbanizace. Suburbanizace v sobě nese kromě kvantitativních charakteristik růstu rovněž znaky kvalitativní přeměny fyzického a sociálního prostředí předměstských oblastí. Na změnu pohlížíme jako na proměnu funkčního využití území, proměnu architektury a infrastruktury včetně výrazné změny sociální struktury obyvatelstva. Na suburbanizaci můžeme prohlížet nejenom na změnu v rozmístění obyvatelstva příměstských oblastí, ale i jako na změnu způsobu života.

NEREGULOVANÝ RŮST MĚST - suburbanizačními tlaky vyvolané rostoucími prostorovými nároky jednotlivců a organizací a nevyužíváním brownfields

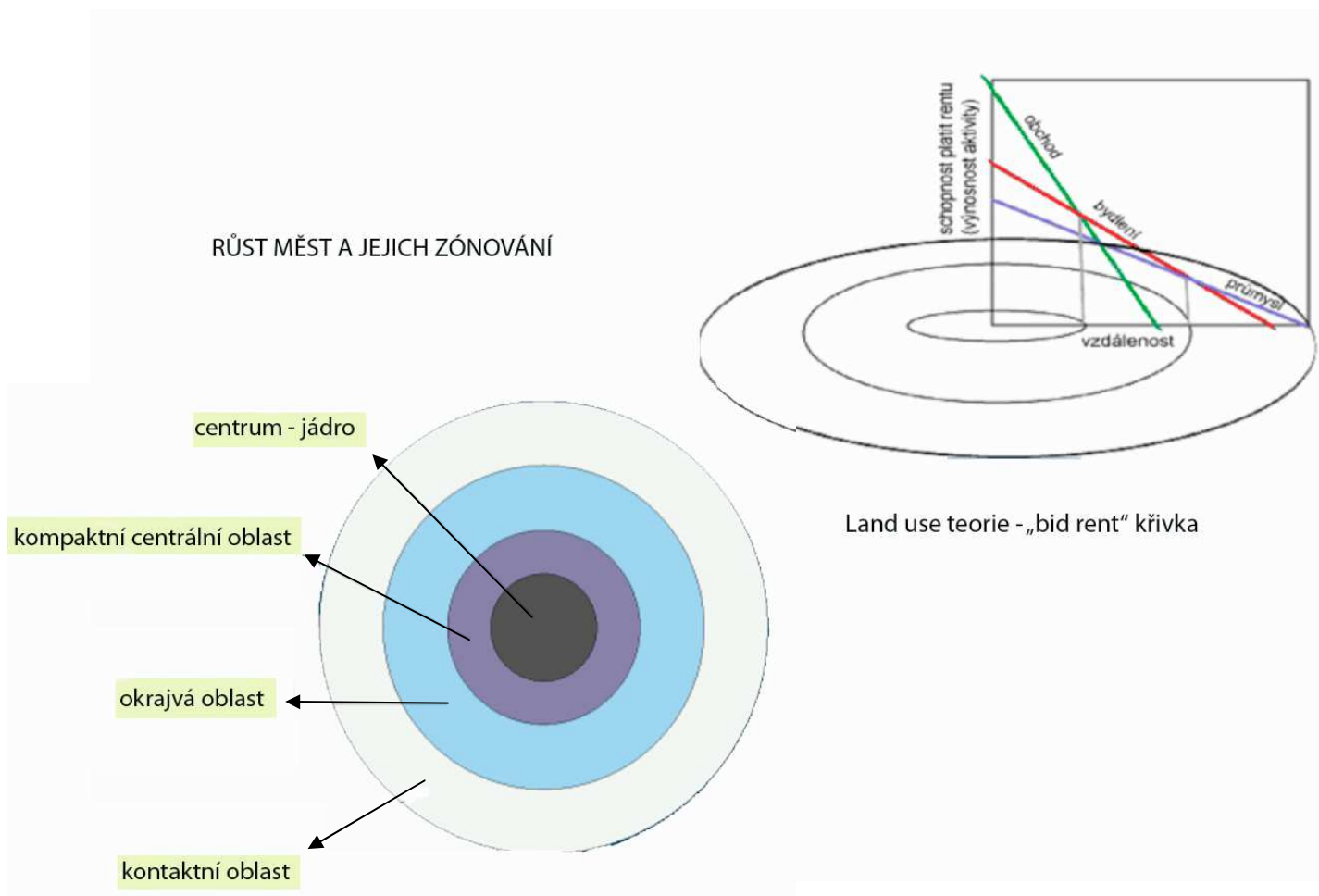
Obr.1 [1]

Na suburbanizaci můžeme pohlížet jako na proces změny prostorového rozmístění obyvatelstva, jako sociální proces, změnu fyzické struktury a funkce města. Suburbanizace je jedním z procesů vývoje měst – urbanizace., jedná se o jedno stádium vývoje měst, je selektivní proces, s projevem rozdílným působením přitažlivosti suburbanizovaných lokalit pro různé skupiny obyvatel.

Ve fázi **deurbanizace** dochází k situování aktivit města do jeho okolí a populační stagnaci předměstí. Charakteristickým znakem deurbanizace je ten, že vnitřní část města prodělává úpadek. Jedná se o třetí stadium vývoje měst, jedná se o meziměstskou decentralizaci. Výrazný pokles obyvatelstva jádrového města. Progresivními metodami je funkce obytná z jádra města vytlačovaná a nahrazovaná progresivnějšími metodami, zvláště sektorem služeb. Tímto procesem se vede k vzniku obrovských ekonomických problémů ve společnosti a ekonomice. Řešení můžeme najít v poslední fázi –reurbanizace.

Ve fázi **reurbanizace** můžeme hovořit jako o procesu oživení městských center, do kterých se vrací bydlení a administrativní, obchodní, bytové komplexy a jiné aktivity se umísťují do míst opuštěných průmyslových zón. Snahou tohoto procesu je reakce na negativní trend ve vývoji sídelních útvarů, jehož projevem je vytrácení přirozených funkcí středu měst a vesnic – deurbanizace.

6 ZÓNOVÁNÍ MĚST

Obr.2 Růst měst a jejich zónování, Land use teorie – „bid rent“ křivka [1]

Národní databáze brownfieldů

CZECHINVEST

Uživatelské jméno: Uživatelské heslo: [zapomenuté heslo](#) [nová registrace](#)

Úvodní stránka | Seznam brownfieldů | Vložit brownfield | Informace o projektu | Kontakty

Úvodní stránka » Seznam brownfieldů

Fulltext:

Lokalita

Kraj:

☐ Hlavní město Praha	☐ Olomoucký kraj
☐ Jihočeský kraj	☐ Pardubický kraj
☐ Jihomoravský kraj	☐ Plzeňský kraj
☐ Karlovarský kraj	☐ Středočeský kraj
☐ Královéhradecký kraj	☐ Ústecký kraj
☐ Liberecký kraj	☐ Vysočina
☐ Moravskoslezský kraj	☐ Zlínský kraj

Okres:

Typ lokality:

Připravenost lokality k regeneraci:

Předchozí využití lokality:

Rozloha lokality: Od: m² Do: m²

Kriteria vyhledávání:
Celkem nalezeno záznamů: 400, zobrazují stranu: 1, záznamy: 1-10

Obr.4 Mapa brownfields v ČR [4]

Národní databáze brownfieldů nabízí lokality připravené pro plány domácích i zahraničních investorů. Pomáhá na jedné straně vracet život na území, která člověk využil a pak opustil, a na straně druhé také zjednodušuje investorům práci s výběrem nejvhodnějšího místa pro podnikání v České republice.

Cílem regenerace je zvýšit přitažlivost a hodnotu jednotlivých lokalit na úroveň, kdy mohou přímo soutěžit s výstavbou na zelené louce. Dostatečná nabídka zrekultivovaných areálů či zabezpečení financování nákladové mezery z veřejného sektoru pomůže snížit zbytečné zábory půdy pro investice na zelené louce, které jsou v rozporu s principy udržitelného rozvoje.

Hlavním podkladem pro databázi je Vyhledávací studie pro lokalizaci brownfieldů. Práce na ní trvaly dva roky. Od roku 2005 ji ve všech krajích České republiky mimo Prahy připravovala agentura CzechInvest ve spolupráci s jednotlivými krajskými úřady.

Cílem bylo najít a popsat nevyužívaná nebo nepříliš efektivně využívaná území, a získané informace využít pro přípravu dalších projektů a dokumentů zabývajících se řešením jejich obnovy. Národní databáze brownfieldů pomáhá pro takové lokality najít optimální využití. Podporuje investice v oblasti podnikání, bydlení, zábavních aktivit a podobně. Tím prospívá i životnímu prostředí, protože mění zanedbaná místa v živé prostory. Databáze navíc posílí absorpční kapacitu pro čerpání podpory ze strukturálních fondů EU pro období 2007-2013. [4]. Naproti tomu jsou nové plochy brány pro umístění průmyslu, dalších vybavení a staveb, což je greenfields.

9 GREENFIELDS

Anglický překlad – zelená pole, je urbanistický termín označující území, které je využíváno jako zemědělská půda, dosud nebylo zastavěno a nebo jde o ryze přírodní plochy. Zastavování takového území není ve většině případech žádoucí, měly by se nejdříve využít plochy zastavěné v minulosti – brownfields.

10 URBAN SPRAWL

V současnosti se o tom zabývají všechna velká města nejenom ve vyspělých zemích. Jedná se o nekontrolovatelný expanzní rozvoj komerčních a obytných staveb, mimo kompaktní území města. Tento jev můžeme charakterizovat v deseti znacích

- Nízká hustota komerčních a obytných staveb
- Leapfrog development
- Nelimitovaný extenzivní rozvoj mimo jádro
- Dominantní postavení osobní automobilové dopravy
- Široké pásy komerčních služeb
- Rozdrobená struktura land- use podél lokalit
- Velké fiskální nerovnosti mezi lokalitami
- Nekontrolovatelné plánování a využití služeb
- Segregace typů využití půdy v různých zónách
- Filtrovací proces pro rodiny s nízkými příjmy při opatření bydlení

V důsledku vyšších cen služeb a nájmu jsou rodiny s nízkým příjmem přinuceny se stěhovat do lokalit s nižšími cenami. Nejvýhodnějšími místy jsou zázemí měst, kde jsou levné parcely, byty i domy. V těchto místech se pak kumulují sociálně patologické jevy, např. kriminalita. Další nedostatek těchto území je nedostatečná veřejná doprava, špatná kvalita bydlení, nedostatek služeb, nadprůměrná koncentrace škodlivých látek a nízká úroveň vzdělanosti.

V zásadě můžeme určit čtyři hlavní důvody:

- Ekonomické důvody
- Celkový růst populace měst
- Sociální důvody
- Špatné plánování

11 AGENDA 21

Agenda 21 je programový dokument [OSN](#) schválený na konferenci v [Rio de Janeiro](#) v roce 1992. Agenda 21 vyhlásila program trvalé udržitelnosti, jako základ všeho rozumného současného lidského konání. V základních otázkách při jejich naplnění může dojít ke zvýšení kvality života v dané komunitě.

Dokument je rozdělen na čtyři sekce:

- ochrana a správa přírodních zdrojů
- společenská a ekonomická sekce - témata: [chudoba](#), [zdraví](#), [demografie](#), lidská sídla
- implementace - témata: financování projektů, právní mechanismy, veřejná informovanost
- posilování role hlavních skupin - témata: ženská hnutí, ochrana dětí, dělníci a zemědělci v rozvojových zemích.
- Místní agenda 21 (MA21) je program snažící se uplatnit principy udržitelného rozvoje na regionální úrovni. Je věnována místnímu rozvoji, povzbuzení ekologické aktivity obyvatel a zájmu o kulturní život měst a obcí. Jedná se zejména například o tyto aktivity: obnova památek, ožívování tradičních zvyklostí a řemesel, udržitelná turistika, péče o krajinu, výsadba stromů, údržba parků, akce pro veřejnost (slavnosti, jarmarky, poutě), vlastní práce místních orgánů - zapracování principů udržitelného rozvoje do koncepcí, plánů i každodenní agendy, ekologické vytápění, třídění komunálního odpadu, nákupy respektující udržitelnost spotřeby a řada dalších aktivit. Předpokladem pro uskutečňování místní agendy 21 je zapojení místních občanů a veřejných činitelů [1].

12 ZÁVĚR

Vědní disciplínou – urbanismus, je vytvořen nový standard trvalé výstavby měst, infrastruktury, a plánování budov.

Urbanismem, vznikl model pro trvalou budoucnost. **Urbanismus** je vědecká a umělecká disciplína, jejímž cílem je projektovat a záměrně formovat lidské osídlení, sídelní útvary (města, vesnice) jako vyvážené a funkční celky. Urbanismus se zabývá tvorbou a regulací vývoje měst, venkovského osídlení a krajiny. Tato vědní disciplína usiluje o směřování k udržení ekologické rovnováhy a ochraně kulturního dědictví, optimálnímu vývoji sídelních struktur, harmonickému uspořádání území, s cílem zajištění stálého rozvoje. Územní plánování je základním nástrojem pro řízení výstavby a rozvoj osídlení. Územní plánování řeší funkční využití území a stanoví zásady jeho organizace a koordinuje výstavbu z hlediska stavebního zákona.

Aktéry územního plánování jsou pořizovatel, zpracovatel, dotčené orgány státní správy a instituce, participace veřejnosti, volené orgány samosprávy, zastupitelstvo.

Pro možný trvale udržitelný rozvoj měst a regionů včetně souvislostí, je bezpodmínečně nutné, aby úzce spolupracovaly všechny složky společnosti. Na množství brownfields v ČR a v městě Brně uvádím, jak je nutné zvládnout nástroje územního plánování tak, aby nevznikaly nová brownfields a naopak stávající byla odstraněna. Může být vymyšlen sebelepší územní plán, ale nebude-li uveden do praxe, mohou vzniknout dalekosáhlé finanční škody. Bezpodmínečně je nutné, aby všichni aktéři územního plánování mezi sebou plně spolupracovali.

Literatura

- [1] Koutný, J.: *Přednášky urbanismu*- VUT FAST.2009
- [2] Adámek, J.: *archív autora*
- [3] <http://www2.brno.cz/index.php?>
- [4] <http://www.brownfielddy.cz/seznam-brownfieldu/>
- [5] Plos, J.: *Nový stavební zákon s komentářem – pro praxi*: Nakladatelství Grada.
- [6] Hnilička, P.: *Sídelní kaše*. ERA vydavatelství.2005

Recenzoval

Vavřín Sklenář, Ing.arch,CSc., Antonína Smutného 295, 664 47 Střelice, tel: +420 547 239 674